

Петре Т. ГЕОРГИЕВСКИ

УДК: 303.442.4

ЕВОЛУЦИЈА НА ДЕФИНИЦИЈАТА НА АНАЛИЗА НА СОДРЖИНА: ОД ТЕХНИКА ДО МЕТОД НА СТРАЖУВАЊЕ

Крајка содржина

Во стипаијата се прави обид да се следи еволуцијата на дефиницијата на анализата на содржина од истражувачка техника до истражувачки метод во социологијата и другите оштествени науки. Анализата на овие дефиниции зайочнува со најчестото цитирана и веќе смејана за класична дефиниција на Б. Берелсон (1952); пошто се анализираат дефинициите на К. Криендорф, на Ц. Стоун, Р. Холсти, Л. Барден, М. Берло, К. Бејли, А. Брајмен, Ф. Мајринџ и Л. Нојмен. Се прави и осврт врз одредени критики на комјонентите или димензиите на дефинициите на поимот анализа на содржина дадени од Б. Берелсон, К. Криендорф, Р. Холсти итн. Основната теза во стипаијата е дека анализата на содржина е истражувачки метод, а не техника, бидејќи техниката е само дел, комјонент на поимот лексички поим метод, кој покрај техничката комјонент е логичката и хевристичката, како и поврзаноста на методот со одредена теорија за предметот на истражување.

Клучни зборови: АНАЛИЗА НА СОДРЖИНА, ИСТРАЖУВАЧКА ТЕХНИКА, ИСТРАЖУВАЧКИ МЕТОД, КОМПОНЕНТИ НА ДЕФИНИЦИЈА, ОБЈЕКТИВНОСТ, СИСТЕМАТИЧНОСТ, ПОВТОРЛИВОСТ; КВАНТИТАТИВНА И КВАЛИТАТИВНА АНАЛИЗА, ХЕВРИСТИЧКА ФУНКЦИЈА, ФУНКЦИЈА НА ДОКАЖУВАЊЕ, ЗНАЧЕЊЕ НА СИМБОЛИ.

Вовед

Анализата на содржина вообичаено применувана во проучувањето на печатот околу дваесетите години на XX век таа нагло е проширена на сите типови на говор. Таа, во социологијата, другите општествени науки и хуманистиката, како што истакнува М. Берто (Berthelot, 1999) „стана инструмент на библиографски податок на истражувачите“. Анализата на содржина „е метод со голем потенцијал за проучување на верувањата, организациите, ставовите и меѓучовечките односи“ истакнува Л. Нојмен (Neuman, 1994). Тој додава, спротивно на М. Берто, дека „лимитираната примена и развиеност на анализата

на содржина повеќе се должи на непознавањата на методот и на неговата историска изолација од главната општествена сцена, отколку на нејзините ограничувања“ (Neuman, 1994: 263).

Еволуцијата на дефиницијата на анализата на содржина од „истражувачка техника“ во „формален метод“ на истражување, што може да се следи по Втората светска војна до денес, донесе клучни проблеми за анализа на симболичката комуникација, воопшто земено, и за методот посебно. Како што забележуваат А. Хансен и другите негови соработници (Hansen et al, 1998: 94) овие проблеми се вртеа околу основното прашање: „колку може анализата на содржина да биде употребена во донесување на валидни заклучоци, без разлика дали се работи за текстови, намери или фактори кои го опишуваат создавањето на текстови или од текстовите до нивното општествено влијание, интерпретација и прифаќање?“ Ова прашање е поврзано со низа други прашања меѓу кои се следните две мошне значајни: прашањето на „значењето“ и прашањето за тоа дали анализата на содржина има сопствена теорија? Првото прашање Хансен и другите го формулираат на следниот начин: „Колку е можно да се сфати значењето на било кој текст или вид на симболично комуницирање, без разлика дали тоа ќе биде значење кое се намеравало од создавачите (авторите) на текстовите или значењето што е 'прочитано' и разбрано од примателите на текстови“ (Hansen et al, 1998: 94). Второто прашање што го нагласуваат Р. Гиглион и Б. Маталон, може да се формулира на следниот начин: дали анализата на содржина има сопствена теорија, односно „дали анализата на содржина... која има само парцијални одговори може да гарантира дека тие ќе бидат основа на општа теорија?“ (Giglione, Matalon, 1985: 156). Овие и слични прашања тесно се поврзани со дефиницијата на анализата на содржина во практичната примена на овој ненаметлив метод на истражување на речиси сите варијанти на комуникација и пораки.

Тргнувајќи од ова, целта на статијата е критички да се осврне врз пореферентните дефиниции на анализата на содржина и нејзините компоненти како и врз еволуцијата на оваа дефиниција од истражувачка техника во истражувачки метод. Оттука, целта на оваа статија не е да расправа за низа други прашања релевантни за овој метод на истражување како што се историјатот на анализата на содржина, фазите и начинот на истражување, подрачјата на примена, предностите и ограничувањата во однос на другите истражувачки методи во социологијата и другите општествени науки.

Дефиниции на анализата на содржина како истражувачка техника и нивните компоненти

Постојат многубројни дефиниции на анализата на содржина кои меѓусебно се разликуваат според периодот и научниот контекст кога тие настанале и според бројот и видот на нивните составни компоненти. Една од првите дефиниции на анализата на содржината која се спомнува во методолошката литература и која е мошне тесно определена е онаа на А. Каплан изнесена во 1943 година и која гласи: „Анализата на содржината е семантичка статистика на политичкиот говор“ (R. Giglione; B. Matalon, 1985).

Сепак, може да се каже дека класичната и мошне често цитирана дефиниција на анализата на содржина настана девет години подоцна, во 1952 година, изнесена во првиот голем преглед и студија за овој метод на Бернард Берелсон *Анализа на содржината во истражувањето на комуникациите*. Оваа дефиниција гласи:

„Анализата на содржина е истражувачка техника за објективен, систематски и квантитативен опис на манифестната содржина на комуникацијата“ (Berelson, 1952:18)

Најзначајните критички забелешки на оваа Берелсонова дефиниција на анализата на содржина се однесуваат на нејзините епистемолошки компоненти или димензии („објективен и квантитативен опис“) како и на тесното определување на предметот на истражување („манифестната содржина на комуникација“). Систематичноста како компонента речиси не се доведува во прашање.

Како што истакнуваат А. Хансен, С. Котл, Р. Негрин и К. Њуболд (Hansen et al, 1998) многу од контроверзите околу анализата на содржина се фокусирани врз забелешката дека таа мора да биде „објективна“. Преку неа критиката настојува да ја прикаже „позитивистичката“ димензија на анализата на содржина. Оттука и позитивистичкото барање анализата на содржина да биде „вредносно неутрална“ што не може да биде задоволено, бидејќи со неа не се анализира сè што може да се анализира во еден текст. Наместо тоа, „анализата на содржината започнува со прикажување на одредени димензии или аспекти на текстот за анализа и правејќи го тоа, се

разбира, истовремено врши субјективен избор, иако општо информиран од теоретската рамка“ за истражувачкиот проблем и „идеите кои го опишуваат нејзиното истражување – покажувајќи дека димензиите кои се избрани за анализирање се значајни аспекти кои треба да се погледаат“. И покрај ова што е познато, одредени натамошни референтни дефиниции на анализата на содржина компонентната „објективност“ ја испуштаат, барајќи единствено анализата на содржината да биде „систематска“ (Holsti, 1969) или „повторлива“ (Krippendorf, 1980).

Со оглед на фактот што К. Крипендорф критички се осврнува на Берелсовата дефиниција и тоа посебно за предметната компонента, неговата дефиниција ќе се наведе во целина:

„Анализата на содржина е истражувачка техника за донесување на повторливи и валидни заклучоци од податоци во нивниот контекст“. По една страница текст тој додава дека „интуитивно, анализата на содржина може да биде карактеризирана како метод за истражување на симболичкото значење на пораките.“ (Krippendorf, 1980:21,22)

Оваа дефиниција на анализата на содржина направи еволуција или промена во однос на Берелсоновата во три компоненти: 1) испуштање на термините што ги изразуваат епистемолошките карактеристики како што се „објективен“, „систематски“, „квантитативен“ опис и нивна замена со „повторливост“ и „податоци во нивниот контекст“; 2) промена во формулацијата на предметот на истражување на анализата на содржина, т. е. од „манифестната содржина на комуникацијата“ кај Б. Берелсон, во „истражување на *симболичкото значење* на пораките“ (курзивот на К. К) и 3) методолошка неконзистентна промена, бидејќи во почетната определба тој го задржува терминот на Б. Берелсон дека анализата на содржината е „истражувачка техника“, а подоцна „интуитивно“ ја определува како „метод на истражување“.

Во поглед на овие промени што ги направи К. Крипендорф во однос на Берелсоновата дефиниција, според моето мислење, можат да се изнесат следните предности: прво, дефиницијата е проширена со две значајни димензии кои меѓусебно се поврзани – „контекстот“ (“заклучоци од податоци во нивниот контекст“) и „симболичко

значење на пораките“. Значењето на пораките или на одредени симболи може да се согледува и одредува само во даден контекст и посебно ако се работи за она што е „латентно“, „скриено“, или што се „чита меѓу редови“, односно се испитува кои биле намерите на авторот на пораката. Навистина, со напредувањето на интерпретативните пристапи на анализата на содржината за последните педесетина години, се покажа дека анализата на содржина не е доволно да ја испитува само „манифестната“ или очигледната содржина на комуникацијата како што ја дефинира Б. Берелсон, туку и латентната. Меѓутоа, тоа не значи дека е потребно од Берелсоновата дефиниција да се испушти испитувањето на „манифестната содржина на комуникацијата“, како што го прави К. Крипендорф. Во оваа насока поопфатно сфаќање изнесува Л. Нојмен (Neuman, 1994:264). Тој пишува за „манифестно кодирање“; т. е. кодирање на видливата, очигледна содржина во текстот и за „латентно кодирање“ со кое го означува „имплицитното значење во содржината на текстот“, со што во овој поглед се надминуваат ограничувањата во дефинициите на Б. Берелсон и К. Крипендорф.

Што се однесува, пак, до изоставувањето на епистемолошките компоненти од Берелсоновата дефиниција изразени со термините „објективност“, „систематичност“ и „квантификација“ и замена со термините „повторливи“ и „валидни“ заклучоци во Крипендорфовата дефиниција, сметам дека не е докрај издржано. Имено, ако се знае дека објективноста како епистемолошка карактеристика има содржински и формален аспект, односно дека првиот аспект подразбира попотполна искусвена евиденција за предметот на истражување и вториот (формалниот) се однесува токму на проверливоста на добиените резултати преку повторување на процедурата на истражување од компетентни истражувачи, т. е. истото што го бара и К. Крипендорф под терминот „повторливост“ („replicable“). Исто така, компонентата „валидни заклучоци“ во Крипендорфовата дефиниција *eo ipso* подразбира изведување заклучоци врз основа на објективни, систематски и прецизни податоци. Со други зборови, ако искусвената евиденција не е попотполна, не е доволно систематска и не е прецизна дали е можно да се изведат „валидни заклучоци“? И тука не се работи само за методот на анализата на содржина, туку за секој вид научно истражување.

Еволуција во дефинициите во поглед на квантификацијата

Анализата на содржина по дефиниција е квантитативен метод. (Hansen et all, 1998). Проблемот се поставува кога станува збор во „колкава мерка е преземена квантификацијата во примената на овој метод и до кој степен се прочитани или интерпретирани квантитативните индикатори. . . во однос на прашањата за интензитетот на значењето во текстовите, социјалните влијанија врз текстовите или поврзаноста помеѓу медиумските текстови и реалноста што тие ја одразуваат“? А. Хансен, С. Котл, Р. Негрин и К. Њуболд се повикуваат на Р. Холсти кој тврди дека поранешните „дефиниции на анализата на содржина бараат заклучоците од содржинските податоци да бидат стриктно извлечени од фреквенцијата со која симболите и темите се појавуваат во текстот“ (Holsti, 1969:6; Hansen et all, 1998:95) Меѓутоа, Хансен и др. наведуваат дека педесет години од истражувањето на комуникациите во голема мера појасниле дека не постои едноставна врска меѓу содржината на медиумите и нејзината примена и општествените импликации. Така, според нивното сфаќање, анализата на содржина може да помогне во обезбедувањето на некои индикации на релативни појавувања и отсуности на клучните карактеристики во медиумските текстови, но заклучоците кои можат да бидат извлечени од таквите индикации зависат во целост од содржината и рамката на интерпретацијата со која се опишуваат анализираните текстови. За поткрепа на ова тие го наведуваат следниот пример: „така, јасно е дека би било наивно да се претпостави дека телевизиската серија која покажува десет случаи на пушење цигари на секој час од програмата, десет пати повеќе влијае врз гледачите да пушат, отколку само еден случај на пушење цигари на секој час“. Или во нашиот општествено-политички контекст може да се наведе следното: погрешен би бил заклучокот дека во една политичка партија има повисок степен на демократија во однос на спротивставената (опозициска или позициска) партија ако во нејзината програма десет пати повеќе е содржан терминот „демократија“. Хансен и др. истакнуваат дека поврзаноста меѓу фреквенцијата во која е прикажана некоја активност или изјава и нејзиното општествено влијание и значење е далеку покомплексно од ова, но тоа само посебе не е окривување на практиката на броење на зборови, термини, теми и на квантитативната анализа; тоа повеќе во овие примери, ја покажува потребата за сместување

на она што е наведено во анализата на содржина во теоретската рамка која го изразува во форма на модел на комуникациско влијание, општественото значење и значајност на она што е наведено. Оттука, не е случајно што Ц. Стоун и др. и Р. Холсти во своите дефиниции на анализата на содржина ја испуштаат квантитативната компонента од Берелсоновата дефиниција:

1. „Анализата на содржина е секоја истражувачка техника која упатува кон систематска и објективна идентификација на специфичните карактеристики во текстот“ (Stone et al, 1966:5)

2. „Анализата на содржина е секоја техника за изведување заклучоци со објективно и систематско идентификување на специфицираните карактеристики на пораките“ (Holsti, 1969:14)

Покрај очигледното неспомнување на квантитативната компонента во Стоуновата и Холстиевата дефиниција, се забележува дека во нив тие не се обраќаат кон „очигледната содржина“ како што е во дефиницијата на Б. Берелсон, туку се употребува изразот „специфични карактеристики во текстот“ кај Ц. Стоун и „специфицирани карактеристики на пораките“ кај Р. Холсти. Со тоа, како што забележува А. Брајмен за Холстиевата дефиниција, се „отвора вратата за изведување на анализа во смисла што може да се означи како ‘латентна содржина’ – тоа значи, со значења кои лежат под површината...“ (Bryman, 2001:179). А токму разоткривањето на ваквата латентна содржина означува потреба за интерпретирање на значењата, а тоа е изводливо само преку теоријата на значења – херменевтиката.

Следната компонента во Берелсоновата дефиниција „комуникација“ не се наоѓа во дефинициите на Стоун и Холсти. Таа е заменета кај Стоун со „текст“, а кај Холсти со терминот „пораки“. Според А. Брајмен Холстиевиот термин „пораки“ ги зголемува изгледите за широка применливост на анализата на содржина и специфичните граници на масмедиумите и масовните комуникации: анализата на содржина станува применлива на многу различни форми на неструктурирани информации како што се транскрипти, полу-структурирани и неструктурирани интервјуа и други квалитативни проучувања на случаи (case studies) на организации (Bryman, 2001), интернет пораки, слики, музички симболи и сл.

Дефиниции на анализа на содржина како истражувачки метод

Пред да се помине на поексплицитните дефиниции на анализа на содржина како истражувачки метод ќе се изнесат две дефиниции кои претставуваат премин од нејзиното определување како „истражувачка техника“ кон истражувачки метод – дефиниции кои ги изнесуваат француските социолози Л. Барден (Bardin) и М. Бертло (Berthelot). Тие се разликуваат од Берелсоновата, Крипендарфовата и Холстиевата како во поглед на компонентите, така и во поглед на терминот „техника“ што е земен во множина „збир на техники“. Тоа се следните две дефиниции:

Првата дефиниција гласи:

„Под терминот анализа на содржина се означува збир на техники за анализа на комуникации настојувајќи преку систематски и објективни процедури на опис на содржината на пораките за да се добијат индикатори (квантитативни или неквантитативни) кои овозможуваат заклучок на релативни сознанија за условите на производство / примање на овие пораки“ (Bardin, 1996:47)

Во поглед на одредени компоненти оваа дефиниција на анализа на содржина е еkleктичка, бидејќи ги содржи оние на Берелсоновата, Холстиевата и Стоуновата дефиниција. Новите компоненти или димензии во Барденовата дефиниција се следните: 1) анализата на содржина не е една техника туку „збир на техники“ за анализа на комуникацијата кои се посебни, но комплементарни; 2) содржината на пораките се изразува со квантитативни и неквантитативни (односно квалитативни) индикатори што означува проширување во однос на Берелсоновата класична дефиниција и 3) изведување на заклучоци на релевантни сознанија за условите на производство/примање на пораките. Значи, покрај епистемолошките компоненти (објективни и систематски процедури и квантитативни и неквантитативни индикатори, содржана е и компонентата „изведување заклучоци“, како и кај Р. Холсти на релевантни сознанија. Ова, пак, повеќе упатува кон анализата на содржина како метод, отколку кон техника, односно „збир на техники за анализа“.

Од друга страна, пак, дефиницијата на Ж. Бергло го вклучува семантичкиот и семиотичкиот пристап со акцент врз откривање на значење во смислени единици, каде е избегнат и терминот техника или техники, иако Барденовиот израз „збир на техники“ е заменет со „збир на процедури“, што повеќе означува дека се работи за метод на истражување отколку за техника. Таа гласи:

„Анализата на содржина е збир на процедури за сведување на еден свет на значења (текстови и/или/ слики) во смислени единици и анализа на нивните интерни и екстерни врски во поглед на откривање на конфигурација која е јасна и значајна“ (Berthelot, 1999:18)

Како „збир или целина (ensemble) на процедури за сведување на еден свет на значења (текстови и слики) во смислени единици“ и „анализа на нивните интерни и екстерни врски“ не може да се изведе без одредена теорија како при дефинирањето на категориите на анализа, така и при интерпретацијата на добиените резултати, ниту, пак, без одредена логичка постапка и логички начела. А тоа, исто така имплицитно наведува дека се работи за анализата на содржина како метод на истражување, бидејќи техниката или техниките или процедурите во истражувачкиот процес се една од фазите или дел од методот на истражување.

Американскиот методолог Кенет Д. Бејли (Bailey, 1987:301) дава две дефиниции на анализата на содржина во зависност од пристапот дали е квантитативен или квалитативен. Имено, кога тој анализата на содржина ја споредува квалитативна со структурираното набљудување, неа ја одредува како „техника на структурна анализа“ додека, пак, кога зборува за квалитативна анализа на лични документи кај Томас и Знаниецки, тогаш ја одредува како „структуриран метод“. Еве ги експлицитните негови определби на анализата на содржина кои се наоѓаат на истата страница од неговата книга:

„Анализата на содржината е исто така вид на структурна анализа (како што е структурираното набљудување – П. Г) која применета врз документи е посоодветна отколку набљудувањето на невербално поведење. Со други зборови, таа (анализата на содржина – П. Г) е техника на структурна анализа на документи во која истражувачот прво конструира низа од взаемни исклучливи и исцрпни категории кои ќе ги

употреби во анализата на документи и потоа ги регистрира фреквенциите со кои секоја од овие категории е набљудувана во проучуваните документи“.

Малку подолу во неговиот текст, тргнувајќи од поопшт пристап за „методите на собирање на податоци“ според степенот на структурите-класифицирани дали се 1) квантитативни/квалитативни; 2) систематски/несистематски и 3) објективни/субјективни, К. Бејли пишува дека „ние би очекувале неструктуриран метод како што е етнографското набљудувачко теренско проучување или како што е пристапот на проучување на случај од Томас и Знаниецки на анализа на лични документи, што во основа е опишан како квалитативен, несистематски и субјективен“.

„Наспроти, ние би очекувале тоа да биде структурален метод како што е анализата на содржина, да биде опишана како релативно квантитативен, систематски и објективен“ (Bailey, 1987;301)

Од двете дефиници на К. Бејли, јасно произлегува дека во зависност од пристапот, кога се работи за квантитативен-анализата на содржината е одредена како техника со која истражувачот конструира категории, а потоа ги регистрира фреквенциите на секоја од овие категории во проучуваните документи, а во вториот пат кога се работи за квалитативниот пристап, анализата на содржина е определена како структурален метод, при тоа не испуштајќи ги епистемолошките компоненти од класичната Берелсонова дефиниција. Интересно е да се забележи дека во првата определба на анализата на содржината како „техника на структурна анализа на документи“, К. Бејли укажува дека со неа истражувачот „конструира низа од взаемно исклучиви и исцрпни категории“, што упатува на одредени логички правила на кои истражувачот треба да се придржува, а тоа на анализата на содржина повеќе и дава белег на метод, отколку на техника. Тие формално-логички правила пошироко и поисцрпно ги изложува Л. Барден и тоа не само за конструкцијата на категориите туку и во целата постапка на истражување – од изборот на документи, конструкцијата на категориите до изборот на единиците за анализа. Овие правила овде само таксативно ќе бидат изнесени: 1) правило на исцрпност на изворите (документите), категориите и единиците на

анализа; 2) правило на репрезентативност; 3) правило на хомогеност кое упатува сите категории и теми кои се предмет на анализа да се согледуваат од аспект на споредување и 4) правило на значајност како на изворите на податоци, така и на категориите и единиците на анализа. (Bardin, 1996: 127-8).

Дефиницијата на анализата на содржина што ја изнесува Ален Брајмен (Bryman, 2001) значително е поексплицитна во нејзиното означување како истражувачки метод, водејќи сметка и за дефинициите на Берелсон и Холсти. Таа гласи:

„Анализата на содржина е природ кон анализа на документи и текстови (кои може да бидат печатени или визуелни) што настојува да ја квантифицира содржината во смисла на претходно определени категории и на еден систематски начин и начин на кој може да се повтори. Тоа е многу *флексибилен метод* (подвлечен – П. Г) што може да се примени врз различни медиуми. На некој начин, не е истражувачки метод по тоа што повеќе претставува природ кон анализа на документи и текстови, отколку што е средство за создавање на податоци. Како и да е обично се третира како истражувачки метод поради својот динстиктивен природ кон анализата“ (Bryman, 2001:177)

Во однос на природот, А. Брајмен анализата на содржина ја означува како квантитативна и квалитативна. Тој експлицитно наведува дека „кога терминот 'анализа на содржина' се употребува во глава 9“ на неговата книга која го носи насловот на овој термин, „се однесува на квантитативната анализа на содржина, тоа значи првата од трите форми на анализа“, а тоа е „видот на анализа на кој Б. Берелсон и Р. Холсти се обраќаат“ и тој ја сместува во делот на книгата каде се расправа за квантитативните методи. Другите две форми на анализа кои ги наведува А. Брајмен се: семиотиката и етнографската анализа на содржина и подетално ги разгледува во глава 18 со наслов „Документите како извори на податоци“ каде е сместена во делот на неговата книга каде се разгледуваат квалитативните методи.

Меѓутоа, многу порано пред да ја изнесе А. Брајмен дефиницијата на анализата на содржина како истражувачки метод, тоа експлицитно го направи Филип Мајринг во 1983 година, (Mayring, 1983). Имено, тој врз основа на претходно изнесени дефиниции на анализата на содржина, дава една таксативна и разгранета дефиниција во која неа единствено ја одредува како истражувачки метод:

„1. Анализата на содржина за предмет ја има комуникацијата, преносот на симболи. При сите случаи станува прашање за јазична комуникација, но исто така, предмет на анализата на содржина може да биде музика, слика;

2. При анализата на содржина се работи со текстови, слики, ноти, следствено со симболи. Тоа означува дека комуникацијата е претставена под форма на некаков протокол. Оттука, предмет на анализа на содржина е фиксираната комуникација;

3. При користењето на *методот 'анализа на содржина'* (подвлекол – П. Г) секогаш се приоѓа систематски, со што овој метод значително се разликува од херменевтичните методи;

4. Оваа систематичност се изразува во тоа дека анализата се спроведува врз основа на *определени йравила* (подвлекол – П. Г), преку кои други лица можат да ја разберат, да ја повторат и да ја проверат извршената анализа. На тој начин овој метод ги задоволува барањата на стандардите во општествените науки;

5. Понатаму, систематичноста се изразува во тоа дека една добра анализа на содржина се раководи од определена теорија, што означува дека не се реферира, туку се анализира од аспект на теориски условени прашања, резултатите се интерпретираат исто така од позициите на истата теорија;

6. Анализата на содржина не се извршува сама за себе, туку секогаш како дел од процесот на комуникација. Преку овој метод се создаваат обратни заклучоци врз одделни аспекти на комуникацијата, се искажуваат мисли за 'предавателот' (во смисла на авторот на текстот на информацијата – Г. Б), врз взаемното дејство на 'примателот' (во смисла на писател, слушател - Г. Б) (Mauring, 1983:10)

Во оваа таксативна дефиниција на анализата на содржина што ја дава Ф. Мајринг јасно е дека во неколку точки тој пишува за метод на „анализа на содржина“, односно дека анализата на содржината е истражувачки метод на комуникацијата во сите нејзини видови и форми и во неа се дадени основните карактеристики на овој истражувачки метод.

* * *

На крајот од оваа анализа на дефинициите на анализата на содржина може да се постави прашањето: зошто анализата на содржината се разви од истражувачка техника во истражувачки метод? Без разлика што во методолошката литература се уште постои конфузија во употребата на термините „метод“, „техника“, „приод“, „постапка“, „процедура“, сепак тие не треба да се идентификуваат. Тогаш што спаѓа во поимот „метод“, а што означува терминот „техника“?

Пред се, методот на истражување е сложен поим, отколку што е поимот „истражувачка техника“ и него го сочинуваат следните пет компоненти или димензии:

Прво, методот е мисловна активност со чија помош истражувачот создава поимно-хипотетичка рамка за предметот на истражување кога се работи за дедуктивно воденото истражување или во текот на самото теренско истражување и анализа создава концепти, хипотези, приземјена теорија (grounded theory) кога истражувањето е индуктивно. Дефинирањето на концептите или поимите, нивната операционализација; потоа, формулирањето на хипотези, класификации и изведување на заклучоци од податоците го сочинуваат логичкиот аспект или димензија на поимот „истражувачки метод“, што не спаѓа во поимот „техника“.

Второ, тргнувајќи од поимот хипотетичка рамка на предметот на истражување се одредуваат техниките и инструментите за собирање на податоци за предметот на истражување. Иако овој дел на методот може да се значи условно како технички, тој, сепак е во врска со предметот на истражување и поимно-хипотетичка рамка и тој е само една фаза од истражувачкиот процес.

Трето, во методот спаѓаат и начинот на обработка, анализа и интерпретација на податоците кои исто така зависат од поимно-хипотетичката рамка и теоријата од која е таа изведена. Во овој дел се изведуваат заклучоци од резултатите на истражување и се настојува тие поактивно да се вклучат во постојниот фонд на знаење на соодветната наука, што се прави и со анализата на содржина како метод и не спаѓа во поимот „истражувачка техника“.

Четврто, методот има хевристичка димензија и функција што ја нема „истражувачката техника“, а се состои во упатување кон оние

прашања од одредена област кои не се доволно истражени или нема научни сознанија, а се значајни за развојот на соодветната наука и

Петто, методот е изграден и врз одредени онтолошки, епистемолошки начела и формално-логички правила. Оттука, со своите логички, епистемолошки начела и правила како и со хеuristicките идеи методот треба да овозможи пронаоѓање на посоодветни решенија за разновидните истражувачки проблеми (Milić, 1978: 26-7).

Од повеќето анализирани дефиниции на анализа на содржината може да се види дека таа ги содржи сите компоненти или димензии на претходно таксативно одредената содржина на поимот „истражувачки метод“. Имено, таа содржи логички дел кој се состои во дефинирање на поими за предметот на истражување и поставување хипотези; потоа, ги дефинира категориите и единиците на анализа според логичките начела и правила, „изведува заклучоци“ за манифестната и латентната содржина на пораките; употребува техники на собирање на систематски и објективни податоци, нивна обработка и одредување на значењата на симболите во рамките на одреден контекст и врши одредена интерпретација на добиените резултати од аспект на одредена теорија. Анализата на содржината исполнува, покрај другото две функции кои експлицитно ги наведува и Л. Барден: хеuristicка функција и функција на докажување (Bardin, 1996: 33)

Хеuristicката функција на анализата на содржина се состои во тоа што таа го проширува истражувањето и го зголемува стремежот за откритие. Втората функција, Л. Барден ја нарекува функција на „работа со доказот“ – поставување на хипотези под форма на прашања кои преку методот на систематска анализа треба да се види дали тие ќе се верификуваат во смисла на потврдување или побивање – тука станува збор за анализа на содржина „за докажување“.

Од сето ова јасно произлегува дека анализата на содржина е метод на истражување во социологијата, другите општествени науки и хуманистиката, отколку што е техника. Техниката, како што можеше да се види од горе-изнесеното е само дел или една фаза на методот на истражување и таа, како што пишува М. Гравиц (Grawitz, 1993:303) е средство во функција на методот. Методот е мисловна и логичка активност која ги употребува и ги финализира техниките кои се конкретни во функција на истражувачката цел: да се дојде до ново откритие или ново научно сознание или да се провери некое сознание кое не е доволно проверено или во него истражувачот се сомнева.

Од сето досега изложено, се потврдува гледиштето на Л. Нојмен за анализата на содржината како истражувачки метод што е изнесена во воведот на оваа статија. Овде ја повторувам „Лимитираната примена и развиеност на анализата на содржина повеќе се должи на непознавањето на *методот* и на неговата историска изолација од главната општествена сцена, отколку на нејзините ограничувања“.

(Рецензент: *проф. д-р Амалија Јовановиќ*)

ЛИТЕРАТУРА

- Bailey, D. K., 1987, *Methods of Social Research*, New York: The Free Press.
- Bardin, L., 1996, *L'analyse de contenu*, 8-ème edition, Paris: Press universitaire de France.
- Berelson, B., 1952, *Content analysis in communication research*, Glencol, III. Free Press. Превод на српски јазик, Berelson, 1960, *Analiza sadržaja*, Beograd: Institut društvenih nauka.
- Berthelot, J. M., 1999, *Analyse de contenu*, en: *Dictionnaire de sociologie*, sous la direction de André Akoun et Pierre Ansart, Paris: Le Robert Seuil
- Byman, A., 2001, *Social Research Methods*, OXFORD, University Press.
- Giglione, R. Matalon, B., 1985, *L'analyse de contenu*, en: *Les enquêtes sociologique (Theoriques et pratique)*; Paris: ARMAND COLIN.
- Grawitz, M., 1993, *Methodes des sciences sociales*, Paris: Dalloz.
- Hansen, A, Cottle, S., Negrin, R., Newboid, Ch., 1998, *Mass Communication Research Methods*, London: MACMILAN PRESS LTD.
- Holsti, D. R., 1969, *Content analysis for the Social Sciences and Humanities*, Addison Wesley.
- Krippendorf, K., 1980, *Content Analysis (An Introduction to its Methodology)*, London: SAGE.
- Mayring, Ph., 1983, *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*, Weinheim: Verlag Beltz. (Наведено според Бижков Г., В. Краевски, 1999, *Методологија и методи на педагогическите истражувања*, Софија, Аскони-издат).
- Milić, V., 1978, *Sociološki metod*, Beograd: Nolit.

Neuman, L., 1994, Social Research Methods, Boston: Allyn and Bacon.

Stone, P. J., D. C. Dunphy, M. S. Smith and D. M. Ogilvie, 1966, The General Inquirer: A Computer approach to content analysis, Cambridge, Mass. MIT Press.

Petre T.GEROGIEVSKI

**EVOLUTION OF THE DEFINITION OF CONTENT
ANALYSIS FROM TECHNIQUE TO =
RESEARCH METHOD**

ABSTRACT

In this article, attempt is made to follow the evolution of the definition of content analyses from research technique to research method in sociology and other social sciences. The analysis begins with the most quoted classical definition of content analysis by B. Berelson (1952); After that the definitions of K. Krippendorff, J. Stone, R. Holsti, L. Bardin, M. Berthelot, K. Bailey, A. Bryman, Ph. Mayring and L. Neumann are analyzed. Also critics of the components or dimensions of the definition of the concept of content analysis given by B. Berelson, K. Krippendorff, J. Stone, R. Holsti are reviewed. The main thesis of the article is that content analysis is research method, not a technique. The argument is that technique is just a component part of the more complex concept of method, which beside this technical component also includes logical, epistemological and heuristic elements, and is connected with distinctive theory.

Key terms: CONTENT ANALYSIS, RESEARCH TECHNIQUE, RESEARCH METHOD, DEFINITION COMPONENTS, OBJECTIVITY, SYSTEMATIC, CONTINUAL, QUANTITATIVE AND QUALITATIVE ANALYSES, HEURISTIC FUNCTION, PROVING FUNCTION, MEANING OF SYMBOLS.